

Przegląd Religioznawczy 3(297)/2025

The Religious Studies Review

ISSN: 1230-4379

e-ISSN: 2658-1531

www.journal.ptr.edu.pl

GRACJANA DUTKIEWICZ

Akademia Marynarki Wojennej w Gdyni

Wydział Nauk Humanistycznych i Społecznych

e-mail: g.dutkiewicz@amw.gdynia.pl

ORCID: 0000-0002-0028-4563

DOI: 10.34813/ptr3.2025.10

Dyplomacja i mediacje Stolicy Apostolskiej wobec wybranych konfliktów XX i XXI wieku

Diplomacy and mediation of the Holy See
regarding selected conflicts of the 20th and 21st centuries

Abstract. The Holy See, as a unique subject of international law with a moral status, has for centuries acted as both diplomat and mediator in conflicts. In its activities, it combines formal channels (nunciatures, the Secretariat of State, concordats, and treaties) with mediation tools (papal missions, communication corridors and public appeals for peace). The three pillars of its effectiveness are: neutrality – it does not take sides, nor favor any political system, ideology, or military alliance, thereby enabling dialogue with all parties; impartiality – mediation without bias, based on an objective assessment of the situation, which builds trust even among deeply conflicting actors; and moral authority – rooted in the teaching of the Catholic Church, it upholds universal values of human dignity and natural law, strengthening its position in defending human rights and social justice. Within this framework, two interrelated yet distinct spheres of activity can be distinguished: diplomacy and mediation. Diplomacy is a permanent network of relations with states and international organizations. It includes, among other elements, nunciatures accredited to more than 180 countries as well as to the United Nations (UN) and the European Union (EU); the Secretariat of State, which coordinates both official visits and concordats and discreetly facilitates intergovernmental negotiations; and formal instruments such as treaties, official letters, and diplomatic correspondence. Mediation represents a special form of intervention in crises: public appeals for ceasefires (papal messages and encyclicals), discreet communication corridors (the confidential transmission of messages), person-

al papal missions or envoys, and logistical and humanitarian support that builds trust between parties.

This text analyzes key interventions and initiatives of the Holy See in 20th- and 21st-century conflicts, taking into account the evolution of papal strategies, the instruments employed, and the main constraints and outcomes achieved.

Keywords: Holy See, Vatican diplomacy, mediation, negotiations, pope, armed conflicts, moral authority, quiet diplomacy, public diplomacy, war, peace, Catholic Church, nunciature, Secretariat of State.

Stolica Apostolska, będąca od wieków podmiotem prawa międzynarodowego o szczególnym statusie moralnym, pełni zarówno funkcję dyplomaty, jak i mediatora w konfliktach międzynarodowych. W ramach swojej aktywności łączy oficjalne instrumentaria — nuncjatury, Sekretariat Stanu, konkordaty oraz traktaty — z narzędziami mediacyjnymi, takimi jak misje papieskie, korytarze komunikacyjne oraz publiczne apele o pokój (Dziuba, 2012, s. 191; Mezglewski, 2005, s. 302; Olejarsz, 2009, s. 77–78).

Skuteczność dyplomacji watykańskiej opiera się na trzech zasadniczych filarach. Pierwszym jest neutralność, rozumiana jako niewystępowanie po żadnej stronie konfliktu ani względem ustrojów politycznych, ideologii czy sojuszy militarnych, co umożliwia prowadzenie dialogu ze wszystkimi uczestnikami sporu. Drugim filarem jest bezstronność, czyli prowadzenie mediacji w sposób wolny od uprzedzeń, oparty na obiektywnej analizie sytuacji, co sprzyja budowaniu zaufania nawet wśród skrajnie skonfliktowanych stron. Trzecim filarem jest autorytet moralny, wynikający z nauczania Kościoła katolickiego i odwołujący się do uniwersalnych wartości godności osoby ludzkiej oraz prawa naturalnego, co wzmacnia pozycję Stolicy Apostolskiej w obronie praw człowieka i sprawiedliwości społecznej (Holistic News, 2025; Interia Wydarzenia, 2025).

W ramach tej wielowymiarowej działalności można wyraźnie wydzielić dwa wzajemnie powiązane, lecz odrębne obszary: dyplomację formalną oraz mediacje kryzysowe. Dyplomacja obejmuje stałe sieci kontaktów z państwami i organizacjami międzynarodowymi, w tym nuncjatury przy ponad 180 państwach oraz przy ONZ i Unii Europejskiej, oraz działania Sekretariatu Stanu, który koordynuje oficjalne wizyty, zawieranie konkordatów, a także dyskretne pośrednictwo w negocjacjach międzyrządowych. Do formalnych instrumentów dyplomatycznych zalicza się traktaty, listy urzędowe i korespondencję dyplomatyczną (Dutkiewicz, 2024, s. 31–35).

Mediacje stanowią natomiast specyficzną formę interwencji w sytuacjach kryzysowych. Obejmują one publiczne apele o zawieszenie broni wyrażane w papieskich orędziach i encyklikach, dyskretne korytarze komunikacyjne służące poufnemu przekazywaniu depeš, osobiste misje papieskie lub działal-

ność wysłanników, a także wsparcie logistyczne i humanitarne mające na celu budowanie zaufania między stronami konfliktu (Olejarz, 2009, s. 88; Romanko, 2015, s. 152–160; Świst, 2017, s. 699). Dzięki temu Stolica Apostolska potrafi łączyć oficjalną obecność dyplomatyczną z elastycznymi skoncentrowanymi na osobistych relacjach formami mediacji, odpowiadając skutecznie na różnorodne wyzwania międzynarodowe.

Niniejszy tekst analizuje kluczowe interwencje i inicjatywy Stolicy Apostolskiej w konfliktach XX i XXI wieku, uwzględniając ewolucję papieskich strategii, stosowane instrumenty oraz główne ograniczenia i osiągnięte rezultaty.

Dyplomacja „cicha” i mediacje Stolicy Apostolskiej w pierwszej połowie XX wieku

W obliczu dwóch wojen światowych Stolica Apostolska rozwijała „dyplomację cichą”, łącząc oficjalne kanały dyplomatyczne – nuncjatury i Sekretariat Stanu – z nieformalnymi, tajnymi ścieżkami wymiany informacji i propozycji mediacyjnych. Strategia ta pozwalała na stopniowe przechodzenie od dyskretnych konsultacji do publicznych inicjatyw, gdy wstępne ustalenia i przygotowania dyplomatyczne były już ukończone. Kluczowym założeniem było prowadzenie negocjacji poza zasięgiem opinii publicznej, z naciskiem na dyskrecję i poufność, aby nie wzmacniać skrajnych nastrojów wśród stron oraz zachować wiarygodność neutralnego pośrednika. Działania te opierały się na trzech fundamentach: 1) poufnej korespondencji – zamiast publicznych wystąpień wymieniano depesze („korytarze listów”) bezpośrednio z głowami państw i rządów; 2) specjalnych wysłannikach – papiescy emisariusze prowadzili zamknięte mediacje ze stronami sporów w sprawie zawieszenia broni i organizacji pomocy humanitarnej; 3) ograniczonych apelach moralnych – publiczne orędzia i encykliki eksponowały wyłącznie uniwersalne wartości życia i godności człowieka, bez wskazywania winnych ani szczegółowych potępień, by zapobiec propagandowemu wykorzystaniu tych wypowiedzi.

Podczas I wojny światowej (1914–1918) w pontyfikacie Benedykta XV (1914–1922) dyplomacja cicha i mediacje opierały się na tajnych kanałach komunikacji i niepublicznych gestach pojednania. Papież w encyklice *Ad beatissimi apostolorum* wezwał walczące strony do „rozejmu i pojednania” (Benedykt XV, 1914). Sekretariat Stanu uruchomił „korytarze listów” – poufną wymianę depesz między ententą (Londyn, Paryż) a państwami centralnymi (Berlin, Wiedeń). Równocześnie emisariusze prowadzili zamknięte mediacje z rządami Austro-Węgier i Francji, przygotowując grunt pod konferencje pokojowe w Paryżu w 1919 roku. Wszystkie inicjatywy były prowadzone

z dala od prasy i opinii publicznej, co pozwalało zachować bezstronność, unikać eskalacji napięć i utrzymać zaufanie stron. Publiczne orędzia Benedykta XV oraz watykańskie dokumenty skupiały się na uniwersalnych wartościach życia i godności człowieka, minimalizując ryzyko propagandowego wykorzystania przesłań. Choć dyplomacja cicha nie zakończyła wojny natychmiast, stworzyła klimat sprzyjający powojennym traktatom pokojowym i wzmocniła autorytet Stolicy Apostolskiej jako neutralnego mediatora (Fischer-Wollpert, 1996, s. 167–168; Kelly, 1997, s. 441–443; Onet/KAI, 2025a).

Podczas II wojny światowej (1939–1945) za pontyfikatu Piusa XII (1939–1958) dyplomacja cicha i mediacje skoncentrowały się na organizacji tajnych korytarzy ratunkowych i praktycznej pomocy humanitarnej. We wczesnej fazie konfliktu papież w encyklice *Summi pontificatus* potępił przemoc i wezwał do poszanowania ludzkiej godności, unikając jednoznacznego wskazania agresora (Pius XII, 1939). Sekretariat Stanu zorganizował „korytarze ratunkowe” – potajemne trasy ewakuacji Żydów i uchodźców z krajów okupowanych do państw neutralnych – oraz pośredniczył w wymianie jeńców między aliantami a państwami Osi, przekazując propozycje skoordynowanej pomocy. Dyskrecja tych działań pozwoliła utrzymać neutralność Stolicy Apostolskiej. Publiczne komunikaty papieża ograniczały się do wezwań o pokój, miłosierdzie i pomoc. Choć brak otwartego potępienia nazistowskich zbrodni budził kontrowersje, „mediacje za zamkniętymi drzwiami” Piusa XII uratowały tysiące osób i utrwaliły moralny autorytet Stolicy Apostolskiej jako skutecznego mediatora (Fischer-Wollpert, 1996, s. 170–173; Kelly, 1997, s. 446–449; Onet/KAI, 2025a).

Doświadczenia obu wojen ugruntowały trzy filary dyplomacji Stolicy Apostolskiej – neutralność, bezstronność i autorytet moralny – z których wykształcił się model dyplomacji humanitarnej. Łączy on ocenę sytuacji międzynarodowej z przywiązaniem do chrześcijańskiej etyki i wartości moralnych, pozwalając Watykanowi działać z rozwagą, mimo braku środków militarnych czy ekonomicznych. Choć postawa papieża Benedykta XV wobec niemieckiej agresji na Belgię (1914) i Piusa XII w kontekście Holokaustu była krytykowana jako „milczenie”, umożliwiła zachowanie neutralności i efektywne prowadzenie działań dyplomatycznych oraz humanitarnych w miejscach niedostępnych innym aktorom. Najważniejszym wkładem było wykorzystanie moralnego autorytetu Kościoła katolickiego do stworzenia sprawnie funkcjonującej sieci pomocy, podczas gdy publiczna postawa papieża wojenna pozostaje przedmiotem debaty.

Dyplomacja i wzrost roli „ostrzejszych” mediacji Stolicy Apostolskiej w drugiej połowie XX wieku

W drugiej połowie XX w. Stolica Apostolska znacznie poszerzyła zakres swych działań, wychodząc poza dotychczasową „dyplomację cichą” i coraz częściej sięgając po otwarte formy mediacji oraz dyplomacji publicznej. Formalne kanały — nuncjatury i Sekretariat Stanu — pozostały wciąż fundamentem jej aktywności, równolegle jednak rozwijały się inicjatywy nieformalne, oparte na dyskrecji i zakulisowych kontaktach. Papieże zaczęli wygłaszać publiczne apele, wydawać encykliki, nadawać przesłania radiowe oraz wysyłać emisariuszy bezpośrednio do regionów dotkniętych konfliktami. Taki wielopłaszczyznowy model działania odpowiadał nowej geopolitycznej rzeczywistości zimnej wojny, w której nawet lokalne zaognienia mogły prowadzić do globalnej eskalacji. Mimo braku własnego potencjału militarnego czy ekonomicznego Kościół katolicki zachował status moralnego mediatora, opierając się na etycznych fundamentach i uniwersalnych wartościach.

W czasie kryzysu kubańskiego (1962), gdy świat stanął na krawędzi wojny nuklearnej, Jan XXIII (1958–1963) podjął konkretne działania mające na celu załagodzenie napięcia. Eskalacja konfliktu między Stanami Zjednoczonymi a Związkiem Radzieckim, spowodowana rozmieszczeniem radzieckich rakiet na Kubie, postawiła ludzkość w obliczu realnego zagrożenia użycia broni jądrowej. Papież w liście *Ora et labora pro pacem* (1962) zaapelował do przywódców obu stron o „odejście od szaleństwa nuklearnego” i wstrzymanie się od każdego ataku nuklearnego. Równocześnie Sekretariat Stanu Stolicy Apostolskiej, korzystając z formalnych kanałów nuncjatury we Włoszech, przekazał ambasadorom tych państw w Rzymie dyskretnie przygotowane sygnały zachęcające do dialogu. Choć papież formalnie nie pełnił roli pośrednika między Waszyngtonem a Moskwą, jego publiczne wystąpienia, zwłaszcza encyklika *Pacem in Terris* (Jan XXIII, 1963), wzmocniły moralną presję na liderów mocarstw. Jego autorytet stał się wówczas punktem odniesienia w najgroźniejszym momencie zimnej wojny, zaś szerokie nagłośnienie tych apeli w mediach międzynarodowych pośrednio zwiększyło oddziaływanie papieskiego przesłania na opinię publiczną i decyzje polityczne (Fischer-Wollpert, 1996, s. 173–176; Kelly, 1997, s. 449–452; Zieliński, 2005, s. 83–88).

Podobny charakter miały działania Pawła VI (1963–1978) w kontekście wojny w Wietnamie (1955–1975). Papież konsekwentnie krytykował ten konflikt, m.in. w encyklice *Populorum progressio* (Paweł VI, 1967), w której potępił „straszliwy koszt wojny” i wzywał do „dialogu i sprawiedliwego pokoju”. W 1973 r. wysłał do przedstawicieli walczących stron specjalnego wysłannika

z przesłaniem, że trwały pokój możliwy jest wyłącznie na drodze politycznego porozumienia z udziałem wszystkich uczestników konfliktu. W tym samym czasie Stolica Apostolska prowadziła zakulisowe konsultacje za pośrednictwem swoich nuncjatur w Waszyngtonie i Tokio, rozmawiając z państwami zachodnimi zaangażowanymi w sytuację w regionie. Mimo że nie uczestniczyła formalnie w rozmowach pokojowych, jej działania, zarówno moralne, jak i dyplomatyczne, zbiegły się w czasie z podpisaniem porozumień paryskich (1973), które zakończyły amerykańską obecność wojskową w Wietnamie. To znaczące zaangażowanie Pawła VI w kształtowanie międzynarodowego klimatu sprzyjającego pokojowi zostało szeroko dostrzeżone i wysoko ocenione (Fischer-Wollpert, 1996, s. 176–178; Kelly, 1997, s. 453–456; Zieliński, 2007, s. 448)

W czasie pontyfikatu Jana Pawła II (1978–2005) dyplomacja Stolicy Apostolskiej przyjęła formę aktywnej i globalnej obecności, wykraczającej daleko poza klasyczne ramy interwencji. Papież skutecznie łączył tradycyjne instrumenty „dyplomacji cichej”, takie jak mediacje, działalność nuncjuszy i zakulisowe rozmowy, z nowoczesnymi narzędziami miękkiej siły (*soft power*), opartymi na autorytecie moralnym, sile przekazu oraz skutecznej obecności w przestrzeni medialnej. Szczególne znaczenie miały jego pielgrzymki apostolskie, liczne apele o pokój, dokumenty papieskie (encykliki, adhortacje apostolskie, listy apostolskie, orędzia, homilie, przemówienia, apelacje) oraz działalność Biura Prasowego Stolicy Apostolskiej, które aktywnie wspierało watykańską dyplomację publiczną. Jan Paweł II podejmował konkretne działania na rzecz pokoju i pojednania w najważniejszych konfliktach końca XX w. Na Bałkanach, w czasie wojen towarzyszących rozpadowi byłej Jugosławii (1991–1995), zwłaszcza w Bośni i Hercegowinie oraz Chorwacji, papież stanowczo potępiał przemoc, apelował o zaprzestanie walk oraz wspierał inicjatywy humanitarne i religijne służące pojednaniu między narodami i wspólnotami wyznaniowymi. W Ameryce Południowej skutecznie mediował w sporze o kanał Beagle między Argentyną a Chile (1978–1984). Konflikt ten dotyczył spornego archipelagu na południowym krańcu kontynentu i groził otwartym starciem zbrojnym. Dzięki zaangażowaniu Stolicy Apostolskiej strony konfliktu zawarły pokojowe porozumienie, zapobiegając eskalacji i wojnie. W czasie wojny o Falklandy (1982), toczonej między Wielką Brytanią a Argentyną o kontrolę nad wyspami na południowym Atlantyku, Jan Paweł II zachował neutralność i promował gesty pojednania, odbywając pielgrzymki do obu krajów. W Europie Środkowo-Wschodniej papież aktywnie wspierał proces demokratyzacji i walkę o prawa człowieka, szczególnie poprzez moralne wsparcie dla pokojowych ruchów opozycyjnych, co przyczyniło się do upadku komunizmu w regionie. Na Bliskim Wschodzie nieustannie apelował

o pokój oraz prowadzenie dialogu międzyreligijnego w obliczu długotrwałych napięć i konfliktów zbrojnych. Jego dyplomacja, oparta na autorytecie moralnym, uczyniła Stolicę Apostolską aktywnym i wiarygodnym uczestnikiem stosunków międzynarodowych (Fi-scher Wollpert, 1996, s. 179–182; Kelly, 1997, s. 458–462; Strzałka, 2014, s. 227–239).

Nowe wyzwania mediacyjne Stolicy Apostolskiej w XXI wieku

Na początku XXI wieku Stolica Apostolska rozwijała model dyplomacji moralnej, łączący tradycyjne narzędzia, takie jak działalność nuncjatur i Sekretariatu Stanu, z rosnącą współpracą z organizacjami międzynarodowymi, z silnym akcentem na duchowy i opiekuńczy wymiar obecności Kościoła katolickiego w terenie. W praktyce przejawiało się to poprzez działalność humanitarną, wsparcie duszpasterskie oraz mediacje lokalne prowadzone przez instytucje katolickie.

Pontyfikat Benedykta XVI (2005–2013) uwidocznił ten model w działaniu, zwłaszcza podczas konfliktu w Sudanie Południowym (2011–2015). Papież, choć nie brał bezpośredniego udziału w formalnych mediacjach i negocjacjach, stale wzywał do pokoju poprzez orędzia, przemówienia i listy, podkreślając znaczenie przebaczenia, przemiany serc i moralnej odpowiedzialności jako fundamentów trwałego pojednania. Stolica Apostolska wspierała proces pokojowy głównie poprzez obecność Kościoła katolickiego na miejscu, tj. parafie, misje i duchowieństwo stanowiły przestrzeń schronienia, dialogu i pomocy humanitarnej dla tysięcy cywilów. Wykształcił się wówczas model dyplomacji bliskości, opierający się na obecności duszpasterskiej, solidarności i aktywności lokalnych wspólnot katolickich wobec ludności dotkniętej konfliktem. Ten typ dyplomacji łączył wymiar instytucjonalny z duchowym i etycznym, osadzonym w wartościach chrześcijańskich. Charakterystyczna dla Benedykta XVI była dyskrecja, a większość działań Stolicy Apostolskiej toczyła się poza światłem reflektorów, z dala od medialnego rozgłosu (Church.mt, 2010; Vatican.va, 2010).

Pontyfikat Franciszka (2013–2025) kontynuował i jednocześnie przekształcił ten model, dostosowując go do nowych wyzwań geopolitycznych. Zachował kluczowe elementy dziedzictwa poprzedników: pomoc humanitarną, obecność duszpasterską oraz duchowe towarzyszenie wspólnotom dotkniętym przemocą. Jednak nadał dyplomacji moralnej nowy, bardziej elastyczny i wieloaspektowy charakter. W odróżnieniu od Benedykta XVI nie stronił od obecności w przestrzeni publicznej, chętnie przemawiał, sięgał po symbole i gesty oraz wykorzystywał media jako narzędzie wpływu. Unikał jednak języka konfrontacji, powstrzymując

się od publicznego oskarżania stron konfliktu, by nie zamykać możliwości dialogu nawet z trudnymi partnerami. Rozwinął też tzw. cichą dyplomację, czyli dyskretne działania podejmowane poza medialnym echem, uzupełniane pielgrzymkami, modlitwami, gestami solidarności i ekumenicznymi inicjatywami na rzecz pojednania. Watykan za jego pontyfikatu pozostał aktywnym promotorem pokoju, choć nie uczestniczył w oficjalnych negocjacjach politycznych. Zamiast tego skupiał się na pomocy humanitarnej, wsparciu lokalnych Kościołów katolickich oraz budowaniu międzynarodowej współpracy i solidarności. Podejście to było szczególnie widoczne wobec wojny domowej w Syrii (od 2011) oraz konfliktu rosyjsko-ukraińskiego, który tlił się od 2014 roku i przyjął formę otwartej wojny w 2022 roku. Franciszek, kierując się zasadą bezstronności, wielokrotnie podkreślał, że cierpią zarówno Ukraińcy, jak i Rosjanie, konsekwentnie unikając jednoznacznego wskazania agresora. Postawa ta, motywowana pragnieniem utrzymania przestrzeni do rozmów, spotkała się z ambiwalentnymi reakcjami, uznawana za wyraz gotowości do mediacji i próbę neutralności, jednocześnie była krytykowana, zwłaszcza w Europie Środkowo-Wschodniej, gdzie oczekiwano jednoznacznego potępienia agresji.

Choć działania Watykanu wciąż miały w dużej mierze dyskretny charakter, zyskały większy zasięg medialny i silny wymiar symboliczny. W porównaniu z poprzednimi dekadami wyraźna stała się ewolucja mediacji, od działań prowadzonych niemal wyłącznie zza kulis ku modelowi łączącemu cichą dyplomację z publicznymi apelami i gestami solidarności. W ten sposób papież Franciszek nadał dyplomacji moralnej Stolicy Apostolskiej bardziej dynamiczny, zróżnicowany i inkluzyjny wymiar, łącząc tradycyjne formy zaangażowania z nowymi strategiami obecności, od duchowego wsparcia po inicjatywy humanitarne i międzyreligijne działania na rzecz pokoju (Baker, 2014; Chappell, 2013; Cote Muñoz, 2025; Dura, 2025; Fletcher.tufts.edu, 2023; Kleczka, 2022; Onet.pl / KAI, 2025; Püllella, 2022).

Początek pontyfikatu Leona XIV – zmiana kursu dyplomacji i mediacji Stolicy Apostolskiej

Objęcie tronu Piotrowego przez papieża Leona XIV (2025) wyznacza wyraźną cezurę w dotychczasowym modelu dyplomacji i mediacji Stolicy Apostolskiej, szczególnie w kontekście pełnoskalowej wojny w Ukrainie (trwającej od 2022 roku). Podczas inauguracji swojego pontyfikatu papież jednoznacznie określił Rosję jako agresora, a Ukrainę jako ofiarę niesprawiedliwej napaści. Podkreślił przy tym, że trwały pokój może być osiągnięty wyłącznie po przywróceniu

pełnej suwerenności Ukrainy i zakończeniu okupacji jej terytorium. W przeciwieństwie do papieża Franciszka, który unikał jednoznacznego przypisywania winy i dążył do zachowania roli neutralnego mediatora, Leon XIV od początku przyjął zdecydowane stanowisko moralne i polityczne. Proponuje Watykan jako miejsce ewentualnych rozmów pokojowych, ale uzależnia ich rozpoczęcie od uprzedniego wycofania wojsk rosyjskich z okupowanych terenów. W liście apostolskim *Gaudium pacis et veritas* (2025) podkreśla, że „pokój może wypłynąć jedynie z uznania prawdy: to Rosja jest agresorem, a Ukraina broni swego istnienia. Bez wstępnego kroku ku uznaniu tego faktu jakiegokolwiek rozmowy byłyby czystą iluzją”.

Znaczącej zmianie ulega również styl watykańskich działań dyplomatycznych i humanitarnych. Dotychczasowa praktyka cichej dyplomacji zostaje zastąpiona przejrzystą strategią komunikacyjną. Korytarze pomocy humanitarnej relacjonowane są w mediach, a misje papieskie i działania nuncjuszy zyskują wyraźny charakter symboliczny i publiczny. Nuncjusze otrzymują wyraźne instrukcje, by w oficjalnych komunikatach bezpośrednio wskazywać Rosję jako stronę agresywną, rezygnując z ogólnikowych apeli o pokój. Równolegle Sekretariat Stanu przekierowuje środki finansowe na kampanie medialne, których celem jest mobilizacja społeczności międzynarodowej do zajęcia twardszego stanowiska wobec działań Rosji. Leon XIV apeluje również o zaostrezenie sankcji wobec Federacji Rosyjskiej i zwiększenie pomocy humanitarnej, zaznaczając, że nie można moralnie zrównać cierpienia ofiary z cierpieniem agresora (Business Insider Polska, 2025; Bruszewski, 2025; Dura, 2025; Kresy.pl, 2025; O2.pl, 2025; Radio Kraków / PAP, 2025).

Zakończenie

Historia dyplomacji i mediacji Stolicy Apostolskiej w XX i XXI wieku ukazuje, że pomimo braku zaplecza militarnego i ekonomicznego Kościół katolicki wywierał znaczący wpływ na kształtowanie stosunków międzynarodowych. Model watykański rozwijał się od „dyplomacji cichej”, opartej na tajnych kanałach komunikacji i dyskretnych gestach, przez wielopłaszczyznowe formy mediacji moralnej i publicznej w okresie zimnej wojny, aż po współczesne strategie łączące obecność medialną, symboliczne gesty oraz intensywne działania humanitarne.

Kluczowe filary tej dyplomacji, neutralność, bezstronność i autorytet moralny, pozostały niezienne, lecz ich interpretacja i sposób wykorzystania zmieniały się wraz z charakterem kolejnych konfliktów. Już pontyfikat Benedykta XV za I wojny światowej dowiódł skuteczności zakulisowych

„korytarzy listów” i emisariuszy, zaś pontyfikat Piusa XII podczas II wojny światowej pokazał, że dyskrecja w organizacji korytarzy ratunkowych oraz pośrednictwo w wymianie jeńców mogą ratować życie i budować moralny autorytet Kościoła katolickiego.

Jan XXIII wprowadził publiczny wymiar misji pokojowych, nadając mediacjom Watykanu doktrynalny charakter i umożliwiając wywieranie presji moralnej na światowych liderów, co było wyraźnie widoczne podczas kryzysu kubańskiego. Paweł VI poszerzył tę strategię, kładąc nacisk na integralny rozwój człowieka i sprawiedliwość społeczną. Wysłał emisariuszy do Wietnamu oraz prowadził zakulisowe konsultacje, które usprawniły negocjacje i zbiegły się w czasie z porozumieniami paryskimi.

Jan Paweł II zrewolucjonizował watykańską mediację, łącząc osobisty autorytet i globalne pielgrzymki ze strategicznymi interwencjami w konfliktach na Bałkanach, w Ameryce Południowej, podczas wojny o Falklandy oraz wspierając pokojowy proces demokratyzacji w Europie Środkowo-Wschodniej, co przyczyniło się do upadku komunizmu. Jego obecność w terenie i umiejętne wykorzystanie mediów uczyniły z papieża bezpośredniego aktora politycznego i moralnego mediatora na skalę światową.

Benedykt XVI pogłębił koncepcję „dyplomacji bliskości”, stawiając na duszpasterską obecność w regionach dotkniętych przemocą (m.in. Sudan Południowy), co udowodniło, że zaufanie buduje się też poprzez codzienną obecność i pomoc humanitarną.

Pontyfikat Franciszka nadał watykańskiej dyplomacji nowej dynamiki: świadomie łączył on cichą mediację z otwartymi apelami, gestami ekumenicznymi i silną obecnością w mediach, budując przestrzeń do dialogu nawet z najtrudniejszymi partnerami. Jego unikanie jednoznacznych oskarżeń (Syrii, Ukrainy) miało na celu zachowanie otwartych kanałów komunikacji i zachęcenie do rozmów bez uprzedzeń.

Wybór Leona XIV w 2025 roku wprowadza kolejną cezurę: Watykan wyraźnie wskazuje Rosję jako agresora i stawia jasne warunki dla rozmów pokojowych, łącząc transparentność komunikacji z intensywną współpracą z mediami i organizacjami międzynarodowymi. To odejście od dotychczasowej neutralności na rzecz **twardziej moralnie** politycznej strategii świadczy o tym, że Stolica Apostolska potrafi na bieżąco dostosować swoje narzędzia do wymagań współczesnej dyplomacji, nie tracąc przy tym moralnej wiarygodności.

Ostatecznie skuteczność mediacji watykańskich nie wynika z przewagi materialnej, lecz z konsekwentnego opierania się na wartościach chrześcijańskich, etycznej spójności, charyzmy kolejnych papieży oraz kluczowej roli Sekretariatu Stanu. Dzięki temu Stolica Apostolska pozostaje jednym z najbardziej rozpoznawalnych i cenionych mediatorów na arenie międzyna-

rodowej, zdolnym wpływać na bieg wydarzeń nawet tam, gdzie inne podmioty zawodzą, zarówno za kulisami, jak i na globalnej scenie.

Literatura

- Baker, N. (2014). *Pope Francis: Holy See Diplomacy under the first Jesuit Pope* [Wykład ambasadora Wielkiej Brytanii przy Stolicy Apostolskiej, Glasgow, 11.03.2014]. <https://www.gov.uk/government/speeches/pope-francis-holy-see-diplomacy-under-the-first-jesuit-pope> [dostęp: 21.06.2025].
- Benedykt XV. (1914). *Ad beatissimi apostolorum*. https://www.vatican.va/content/benedict-xv/en/encyclicals/documents/hf_ben-xv_enc_01111914_ad-beatissimi-apostolorum.html [dostęp: 07.06.2025].
- Benedykt XVI. (2010). *Przemówienie do biskupów Sudanu podczas wizyty ad limina*. https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/speeches/2010/march/documents/hf_ben-xvi_spe_20100313_bishops-sudan.html [dostęp: 21.06.2025].
- Business Insider Polska. (2025). *Leon XIV wchodzi do gry ws. Ukrainy. Rozmowy pokojowe w Watykanie?*. <https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/leon-xiv-wchodzi-do-gry-ws-ukrainy-rozmowy-pokojowe-w-watykanie/5m5c34d> [dostęp: 21.06.2025].
- Chappell, B. (2013). *Pope Francis leads vigil calling for peace in Syrian crisis*. NPR. https://www.bpr.org/2013-09-07/pope-francis-leads-vigil-calling-for-peace-in-syrian-crisis?_amp=true [dostęp: 21.06.2025].
- Church.mt. (2010). *Peace requires elimination of corruption, injustices, Pope tells Sudan*. <https://church.mt/peace-requires-elimination-of-corruption-injustices-pope-tells-sudan/> [dostęp: 21.06.2025].
- Cote-Muñoz, N. (2025). *Pope Francis left behind a diplomatic toolkit for a fractured world*. Inkstick Media. <https://inkstickmedia.com/pope-francis-left-behind-a-diplomatic-toolkit-for-a-fractured-world/#:~:text=Over%2012%20years%2C%20Francis%20transformed,beyond%20military%20and%20economic%20might> [dostęp: 21.06.2025].
- Bruszewski, M. (2025). *Konklawe w cieniu wojny. Pontyfikat a polityka Kremla (analiza)*. Defence24.pl. <https://defence24.pl/wojna-na-ukrainie-raport-specjalny-defence24/konklawe-w-cieniu-wojny-pontyfikat-a-polityka-kremla-analiza> [dostęp: 21.06.2025].
- Dura, M. (2025). *Umęczona Ukraina. Watykan przeciwko kremłowskiej wojnie*. Defence24.pl. <https://defence24.pl/wojna-na-ukrainie-raport-specjalny-defence24/umeczona-ukraina-watykan-przeciwko-kremłowskiej-wojnie-komentarz> [dostęp: 21.06.2025].
- Dutkiewicz, G. (2024). *Stolica Apostolska jako podmiot i mediator w stosunkach międzynarodowych – wybrane zagadnienia. Przegląd Religioznawczy, 4(294), 29–39.*
- Dziuba, A. (2012). *Stolica Apostolska jako podmiot prawa międzynarodowego*, Paweł Bogacki, Warszawa 2009 [recenzja]. *Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawnohistoryczny*, 55(2), 187–191.

- Fischer-Wollpert, R. (1996). *Leksykon papieży*. Znak.
- Gaetan, V. (2023). *All the Pope's Diplomats* [Wywiad]. Fletcher School Tufts University. <https://www.fletcher.tufts.edu/all-popes-diplomats> [dostęp: 21.06.2025].
- Holistic News. (2025). *Watykan się zmienia. Jaki będzie kurs stolicy religijnej dyplomacji*. <https://holistic.news/dyplomacja-stolicy-apostolskiej/> [dostęp: 06.06.2025].
- Jan XXIII. (1963). *Pacem in Terris*. https://www.vatican.va/content/john-xxiii/en/encyclicals/documents/hf_j-xxiii_enc_11041963_pacem.html [dostęp: 17.06.2025].
- Interia Wydarzenia. (2025). *Jak funkcjonuje papieska dyplomacja? To rozbudowana struktura*. <https://wydarzenia.interia.pl/religia/news-jak-funkcjonuje-papieska-dyplomacja-to-rozbudowana-struktura,nId,7820972> [dostęp: 06.06.2025].
- Kelly, D. N. J. (1997). *Encyklopedia papieży*. Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Kleczka, K. (2022). *Nie rozumiem papieża*. Magazyn Kontakt. <https://magazynkontakt.pl/nie-rozumiem-papieza/> (21.06.2025).
- Kresy.pl. (2025). *Leon XIV oferuje Watykan jako miejsce rozmów pokojowych między Rosją a Ukrainą*. <https://kresy.pl/wydarzenia/leon-xiv-oferuje-watykan-jako-miejsce-rozmow-pokojowych-miedzy-rosja-a-ukraina/> / [dostęp: 21.06.2025].
- Kleczka, K. (2022). *Nie rozumiem papieża*. Magazyn Kontakt. <https://magazynkontakt.pl/nie-rozumiem-papieza/> / [dostęp: 21.06.2025].
- Mezglewski, A. (2005). Stolica Apostolska i Państwo Watykańskie jako podmioty prawa międzynarodowego. *Studia z Prawa Wyznaniowego*, 8, 295–303.
- O2.pl. (2025). *Papież Leon XIV mocno o Ukrainie. Padły znamienne słowa*. <https://www.o2.pl/informacje/papiez-leon-xiv-mocno-o-ukrainie-padly-znamienne-slowa-7158073740966624a/> [dostęp: 21.06.2025].
- Olejarz, T. (2009). Podmiotowość Stolicy Apostolskiej w stosunkach międzynarodowych. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K, Politologia*, 16(1), 67–94.
- Onet.pl / KAI. (2025a). *Watykańska dyplomacja w czasach wojny. Kim są ludzie papieża?* <https://www.onet.pl/informacje/kai/watykanska-dyplomacja-w-czasach-wojny-kim-sa-ludzie-papieza/827fgev,30bc1058/> [dostęp: 07.06.2025].
- Onet.pl / KAI. (2025). *Papież Franciszek apeluje o pokój w Ukrainie i w Syrii*. <https://www.onet.pl/informacje/kaip/papiez-franciszek-apeluje-o-pokoj-w-ukrainie-i-w-syrii/qj1ttz7,30bc1058> [dostęp: 21.06.2025].
- Paweł VI. (1967). *Populorum progressio*. https://www.vatican.va/content/paul-vi/en/encyclicals/documents/hf_p-vi_enc_26031967_populorum.html [dostęp: 17.06.2025].
- Pius XII. (1939). *Summi pontificatus*. https://www.vatican.va/content/pius-xii/en/encyclicals/documents/hf_p-xii_enc_20101939_summi-pontificatus.html [dostęp: 07.06.2025].
- Pullella, P. (2022). *Ukrainians want Russians removed from pope's Good Friday procession*. Reuters. <https://www.reuters.com/world/europe/ukrainians-want-russians-removed-popes-good-friday-procession-2022-04-13/> [dostęp: 21.06.2025].
- Radio Kraków / PAP. (2025). *Papież Leon XIV spotkał się z prezydentem Ukrainy*. <https://www.radiokrakow.pl/aktualnosci/papiez-leon-xiv-spotkal-sie-z-prezydentem-ukrainy/> [dostęp: 21.06.2025].
- Romanko, A. (2015). Teologiczne podstawy mediacji w prawie kanonicznym. *Rocznik Nauk Prawnych*, 25(2), 151–169.

- Strzałka, S. (2014). Dyplomacja czasów przełomu: Jan Paweł II i kształtowanie się dyplomacji publicznej Stolicy Apostolskiej. *Politeja*, 11(3[29]), 219–243.
- Świst, G. (2017). Stolica Apostolska jako podmiot prawa międzynarodowego. *Gdańskie Studia Prawnicze*, 38, 699–712.
- Zieliński, Z. (2005). *Dzieje papieży: Od pontyfikatu Piusa XII do pontyfikatu Jana Pawła I*, t. 6. Oficyna Wydawnicza Druck.
- Zieliński, Z. (2007). *Papiestwo i papieże dwóch ostatnich wieków*. Wydawnictwo Poznańskie.